Gördü sözlər söz deyildir iynədir,
Tunqa gendən tərs şapalaq, sillədir,
Üzündəki yanıq yerlər göynədi,
İşdə üçlük ikilikdən yaxşıdır.

XIII Bölmə

Darvidellə döyüş söyləncisi

Parsdiyarın səsləncləri gurladı,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?
Iran ola gərək bütün Darvidel,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

Tusər gizli düşünmüşdü bu toyu,
Turan üçün qazılmışdı bu quyu,
Tunq yardıma gələcəkdi çay boyu,
Bir də üzə çıxacaqdı bu oyun,
Oxu atıb gizlətmişdi o yayı,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

Darvidelli ayrılmışdı Turandan,
Istəyirdi üzülüşsün İrandan,
Heç bilmirdi tutsun kimdən, hayandan,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

Qocalmışdı Balaşq, həm də Qaratel,
El-elatdan ayrılırdı ilbəil,
Diyarlaşıb yurdlaşırdı hər biri,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

Turan böyük, Turanlılar dipdiri,
Baş girdənə, köküs enli, göz iri,
Türkün, mağın, farsın, sakın ilk yeri,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?
Çini, Hindi, Misri keç, gəl dayan, dur,
Yerdə qalan nə vardırsa Turandır,
Kim desə ki mən də varam, yalandır,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

Darvidelə Tunq qardaşlıq adına,
Qurdər şahı yola saldı yardıma,
Dedi:-Min, get mənim Çilçil atıma,

Toplum götür, çox güc vermə artıma,
Sayı çatsın on iki min yarıma,
Döyüşlərdə söz üstündür, güc üstün?

***

Qız toplumu öncə çıxdı meydana,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.
Dedilər ki, biz bağlıyıq Turana,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Bu, Tusərə alçaqlama gətirdi,
Sanki, birdən o özünü itirdi,
Uruyerdən Qurdər özün yetirdi,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qaş-qabaqlı çıxdı Tusər meydana,
Dedi:-Qızlar, bu təhqirdir İrana,
Mən qızlara bu yürüşdə qurbanam,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Sanna dedi:-Qarateləm, vuruşqan,
Bizim qızlar döyüşgəndir, alışqan,
De, sən kimsən, sən nəçisən, ay oğlan,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Yarımüztut beş yüz, başda dəbilqə,
Içlərində topal, çolaq, ələngə,
Az danışan, çox düşünən, deyingən,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Iki qırış düyünləndi alnında,
Parlaq qılınc sıyrılandan qınından,
Tusər gördü gözəl qızı yaxından,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Sanna vurdu, gözləmədi Tusəri,
Iti idi qılıncının kəsəri,
Daha iti qadın ərki, təpəri,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Çıxdı önə pota, gödək, Pişikgöz,
Dedi:-Ay qız bir az gözlə, bir az döz,
Bu meydanda sən maralsan, mən öküz,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qızlar güldü, ancaq hücum çəkdilər,
Pişikgözü alıb, yırtıb, sökdülər,
Yarıb keçib toplumu, qan tökdülər,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

-Mən Tusərəm, gözləyirəm Tunqəri,
Qurdər, kimi gözləyirsən, çıx bəri,
Qabağıma çıxan ərlər gəbərib,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

-Sanıb uşaq oyuncağı Tunq səni,
Sənə qarşı göndəribdir o məni,
Qatlayaram, büküb iri gövdəni,
Diz çökdürrəm sənin kimi ərəni,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qurdər çapdı atı Tusər üstünə,
Tusər çıxdı qıvraq onun qəsdinə,
Vurdu onu, sındı ağız, alt çənə,
Qurdər döndü özü vecsiz gödənə,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qurdər:-Gəl, güləşək, ağrıların azalsın,
Kim güc gəlsə, o burada şah olsun,
Basılana burda sonev qazılsın,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Sanna dedi:-Darvidelin şahı var,
Şah olmağı Darvidelli bacarar,
Məni basan ancaq burda şah olar,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Bunu deyib Sanna vurdu qılıncı,
Tusər aşdı, yaralandı sağ qıçı,
Söz ağzında qaldı onun yarımçıq,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qurdər vurdu yıxılanı bizucla,
Silkələnib Tusər qalxdı qılıncla,
Buynuzlaşdı iki keçi bir qoçla,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Qılıncların vıyıltısı, işığı,
Qalxanların gumbultusu-yırtığı,

Ərənlərin coşub, daşan acığı,
Ölənlərin daşdan, qumdan yastığı,
Düşündürdü bir az Tusər yazığı,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Dedi:-Qurdər, gəl, güləşək, yaxın dur,
Tunq gələnə yaxşı vuruş, bax, budur,
Nəyə gərək qırhaqırla, vurhavur,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Batdı bizuc Qurdər şahın çiyninə,
O çırpıldı bir qayanın tininə,
Çabaladı uzununa, eninə,
Öncə qız yox, oğlan qızdan utanır.

Haçasaqqalla döyüş söyləncі

-Tunq, mən Tusam, haçasaqqal Tusərəm,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.
Gözləyirdim gəlişini döyüşə,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Biləsən ki, Darvideli almışam,
Başçıları vurub atdan salmışam,
Mən buranın başbaşısı olmuşam,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Hörmətim var sənin kimi yaşlıya,
Iran, Turan durub qarşı qarşıya,
Gəl barışa, ya döyüşə başlayaq,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.
Tunq:
“Tusər artıq son işıqı söndürür,
O Turandan tam üzünü döndərir,
Gərək ora Eldəbiri göndərim,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Tus Qurdəri basır iplə bağlayır,
Tutuq edib dustaqlıqda saxlayır,
Turanlının gücü, içi laxlayır,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Qız toplumu gözləyərək durubdur,

Döyüş, aclıq hamılığı yorubdur,
Tus bu işi, bicləməni qurubdur,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Tunq eşidir bunu, düşür təşvişə,
Bir qədər də mətəl qalır bu işə,
Iyirmi min atlı çıxır yürüşə,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Tunq yolüstü əmr eləyir, bax, belə:
-On min atlı Tusa, on min Parselə,
Düşsün Tusun ürəyinə vəlvələ,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

Çatan kimi Darvidelə bağırır,
Nərildəyib burda dəhşət doğurur,
Yaraqlını qırhaqıra çağırır,
“Mənəm” mənəm deyən öndə durur özündən.

***

Çatır Tusa süpürləyir atını,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.
Alır Tusun gözlərinin odunu,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Tunq deyir ki, dur ayağa, yekəbaş,
Sənə sonev olacaqdır bu savaş,
Az İranda döşünə döy, yavalaş,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Qalxan tutub Tus yeriyir qabağa,
Tunq əndərir dəmir gürzü tutağa,
Tus dözməyir, diz qatlayır torpağa,
Dönür yerdə ayaqaltı tapdağa,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Səs yayılır ağız-ağız hər yana,
On min atlı birəm girib İrana,
Başsız qalan Başev qalıb virana,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Tus bilir ki bu iş Tunqun işidir,
O diskinir, qoyun kimi tövşüyür,
Deyir:-Parslar durun, məni eşidin,

Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

-Hamı dönsün Darvideldən Parselə,
Gözləmirdik bu döyüşü biz belə,
Qabaqdadır döyüşümüz, Tunq, hələ,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Sanna dedi:-Tusu əsir götürək,
Yekəbaşın ad-sanını itirək,
Ya da onun burda işin bitirək,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Tunq dedi:-O başçıdır ölkədə,
Qoy qayıtsın, ağıllanar bəlkə də,
Ağıllansa çıxmaz bizim cərgədən,
Oğul qalmaz əl-ayaqsız kölgədə,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Eldəbiri çıxartdılar dustaqdan,
O da bunu gözləyirdi bayaqdan,
Ac qalmışdı, o düşmüşdü ayaqdan,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

Qurdər deynən haradasan, harada,
Məni alıb ağrı, dərin yaralar,
Yara qalsa laxtalanar, qaralar,
Yaralı da, çöpə dönər, saralar,
Yürüş edən gücdür, zəfər onundur.

***

Sona çatır Darvideldə döyüşlər,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.
Qalır Turan yurdu kimi Darvidel,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Toplum dönür, Tunq İrana dönməyir,
Neçə gündür o, atından enməyir,
Acığı da alovlanır, sönməyir,
Acıqlıdır, danışmayır, dinməyir,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

O düşünür, İran, Turan bir olsun,
Hər ikisi Turanlıqda yer alsın,
Yer üzündə Turan adı gur olsun,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Dedi, qoyum Elçiçəyi yerimdə,
Bəs kim qalsın Elçiçəyin yerində,
Yerinc qoyum onərlərin birindən,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Özüm gəzim ölkə, ölkə Turanı,
Mən Turanın qulluğunda dayanım,
Olum hər gün elin, yurdun hayanı,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Böyük ölkə dolandırmaq ağırdır,
Böyük ölkə haradasa fağırdır,
Ona qarşı çox ölkələr paxıldlr,
Böyük ölkə sanki şirin nağıldır,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Gərək bölüm bunu İran, Turana,
Tərs baxacaq onda xortdan xortdana,
Bənzəyəcək qohum-arpa, samana,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Yoxsa bitməz qan-qan deyən bu işlər,
Bitməyəcək aramızda döyüşlər,
Ara verməz sancı, təhqir, söyüşlər,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Böyük ölkə parçalanır içindən,
Zəhləm gedir daha tayfa köçündən,
Zəhləm gedir onun, bunun öcündən,
Qala bilməz Turan bu cür biçimdə,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Qoy çağırım Sayan, Alan, Sayanı,
Bəlkə onlar dolandıra Turanı,
Yaradalar hər səliqə, sahmanı,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Turq düşünür, yorğun atı yorğadır,
Tunqun yolu dəyişilib, başqadır,
Gecə ulduz ətək-ətək qorğadır,
Ay ulduzlar içrə qızıl toqqadır,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Nə deyirsən, sısqa diyar, sısqa yurd,

Sən də buyur öz-özünə ölkə qur,
Az Turanın arxasınca yeri, yort,
Öz xeyrinə onu, bunu qopart, qırt,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Muğel, Çinçay, Qoşaboğaz, Qobuçöl,
Ay Buzboğaz, Durudaşel, Yaqutel,
Bağlantıdan çıxın, Altay, Darvidel,
Turan daha yolqonağı ev deyil,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.
Turq düşünür, at yanpörtü şüllənir,
Külək vurur, yal, quyruğu yellənir,
Dağ başında gün işığı bəllənir,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Çilçilatı gətirillər, o, şişib,
Yaralıdır, sol sağrısı, sağ döşü,
O kişnəyir, şaha qalxır, yer eşir,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

Tunqər deyir:-Haradaydın çil atım,
Döyüşlərdə qoruncumsan, həyatım,
Xilaskarım, mənim qolum, qanadım,
Qan-qadanın əvvəli var, sonu yox.

***

Qarşıladı Tunqu tezdən Elçiçək,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.
Açılmışdı bol süfrələr Basevdə,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Dedi:-Ərim, hardan yara almısan,
Arıqlayıb bir azcana solmusan,
Eşitdim ki Tusa zəfər çalmısan,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Tunq bir dinclik duydu sanki özündə,
Vəcdə gəldi arvadının sözündən,
Iyləyərək öpdü onun üzündən,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Arvadına açdı dedi çox sözü,
Açdı, dedi cod yalanı, ağ düzü,
Yatdı bütün iki gecə gündüzü,

Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Gileyləndi qaynatası Turqərdən,
-O əl çəkmir-ora, bura səfərdən,
Salır bizi yad gözlərdə nəzərdən,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Ancaq dinib danışmadı arvadı,
Elçiçəkdi təkcə Turqun övladı,
Dağılardı yoxsa evi, büsatı,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Ərlə arvad arasında söz acı,
Arvad quzu timsalında, ər qoçu,
Belə vaxta açmaq olmaz hər sucu,
Əri yedirt, sonra aç, de, sözünü.

Başev söyləncі

Başev yedi, içdi, kefdən hallandı,
Qarışdırma quşla quzu ətini.
Hamı bildi Tunq bir azca dəyişib,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Tunqun dili acılaşdı get-gedə,
Dedilər ki, bu keçəndir, tez gedər,
Qaratikan tez tökülər, gül bitər,
Tunqu çox da danlamayın, çox, yetər,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Açılmışdı bol süfrələr yan-yana,
Məclis Tunqdan küsülüydü çox güman,
Bicləmələr burdan doğur hər zaman,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Biri dedi:-Mən gücümü yığaram,
Mən İranı beşiyində boğaram,
O ox olsa, mən şimşəktək çaxaram,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Biri dedi:-Çoxuq, saya gəlmirik,
Ölkə artır, sayımızı bilmirik,
Ömür artır, qocalırıq, ölmürük,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Biri dedi:-Turan gərək seçilsin,
Biri dedi:-Turan gərək kiçilsin,
Turan, İran, Çinçay-dedi-üç olsun,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Rəqs etmirdi qızlar bu gün məclisdə,
Bərq vururdu onlar ipək təlisdə,
Çəkinirdi Turqdan, Tunqdan üst-üstə,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Tunq sevmirdi qadın çöldə oynasın,
Ölülərin qatı qanı qaynasın,
Oynaqlasın vaxtsız tövlə danası,
Qarışdırma quşla quzu ətini.

Duzdağda döyüş söyləncі

Duzdağyerin səsləncləri gurladı,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.
Balasqelin toplumları yürüşdə,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Gec gəlmişdi Balasqlılar köməyə,
On min atlı dönüb iti küləyə,
Dırmaşıllar dağa, yala, ətəyə,
Neçə gündü möhtac qalıb çörəyə,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Ac toplumu qabaqlayır Dəmirqız,
Yaraqlanıb, qılınc, bizuc, ox, toppuz,
Qoşquların təkərləri yararsız,
Dəmirqızdır ondə gedən, tək-yalqız,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Xəbər çatdı Tunqa gecə yarısı,
Zoqquldadı onun köhnə yarası,
Görüb bunu dedi, Ağüz atası,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Dedi:-Beş min atlı getsin Duzdağa,
On, dörd atlı qoşqu, bir də on daşqa,
On min atlı yola düşsün Balasqa,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Dedi:-Filip yenə bizi aldadır,
O, Əkbitən üstə gəlir, yoldadır,
Gizli gəlir özü, yəqin daldadır,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Tunq düşündü, bu, üçyanlı hücumdur,
Bu bicləmə təzə yoldur, qurumdur,
Filip yolu düz yox, burun-burundur,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

O yardımla inandırır İranı,
İran tutsun bəlkə böyük Turanı,
Bölüşülsün bu ölkənin hər yanı,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

Tunqər yenə yiyələnir yarağa,
Filip kimi gizli gedir qabağa,
“Yol” göstərsin çağrılmamış qonağa,
Rəqsdən sümük, səsləncdən qan oynayar.

***

Görüşüllər Yastıdağın belində,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.
Ikisinin enli qılınc əlində,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

Filip:
-Gileylənir Haçasaqqal Tunqərdən,
Tunq:
-Bildim, ona sən yardıma gəlmisən,
Filip:
-Sən İranı özününkü bilmisən,
Tunq:
-Sənsə onu iki yerə bölmüsən,
Yarı sənin, yarı mənim etmisən,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

Sənin qəsdin İran deyil, Turandır,
Iran deyib oynamağın yalandır,
Ver geriyə, toplumunu dayandır,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

-Tunq, yenə də kobud-kobud danışma,
Sən İranla bizim işə qarışma,

Birə kimi cumub bizə daraşma,
Bu bicləmə sənə, mənə yaraşmaz,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

-Bizə vuruş yaraşıqdır, vuruşaq,
Bicləmədə, gücdə bir də yarışaq,
Istəyisən vuruşmadan barışaq,
Ikimiz də biz İrandan yapışaq,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

-Bax, İrana təzə yiyə tapılıb,
Min ildir ki, İran belə çapılıb,
Qapıları o tay bu tay çırpılıb,
Ürəyinə iti xəncər sapılıb,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

Iranı yox, sən Turanı güdürsən,
Irana yox, sən Turana gedirsən,
Yağlı yalan içrə batıb, itirsən,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

Qayıt burdan, yoxsa səni üzərəm,
Əllərini, qıçlarını kəsərəm,
Qan tökərəm, al qanında üzərəm,
Quzğun kimi leşin üstə gəzərəm,
Fələk bizdən qan qoparır, tanrı can.

***

Dindi qılınc, bağlanıldı ağızlar,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.
Danqıldadı, gumbuldadı toppuzlar,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

Yaxalaşdı Balasqlarla Oğuzlar,
Çəngələşdi qan pipikli xoruzlar,
Didişdilər boz qurdlarla quduzlar,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

Ilk zərbədə Filip geri çəkildi,
Qan boynundan yaxasına töküldü,
Son zərbədə onun beli büküldü,
Bir də vurdu, dəmir döşlük söküldü,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

Biri dedi:-Baş aparma çox da sən,
Toplumunla dörd tərəfdən bənddəsən,
Dayan yapım xəmirindən kündə mən,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

Kimsə dalda Tunqa neçə ox atır,
Sinəsinə onun iki ox batır,
Tunq onları əllərilə bərk tutur,
Birdən birə o oxları bərk dartır,
Sinəsini iki yerdən o yırtır,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

Tunqun halı bir azcana dəyişir,
Nərə çəkir öz-özündə bərkişir,
O yenidən acıqana dirəşir,
Vurur, oxçu öz qanına bələşir,
Qandan doymur niyə qancıl adamlar.

***

Vuruşurlar, didişillər toplumlar,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.
Dalğalanır, aşır canlı divarlar,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Vuruşlarda beş-beş, on-on düşən kim,
Ağrısından quru yeri eşən kim,
Gün altında qalıb leşi bişən kim,
Dalı üstə gəbərərək şişən kim,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Yenə təzə toplum çıxır qarşıdan,
Bu toplumun Tusər durur başında,
Düyünlənib, nifrət qoşa qaşında,
Tusdur, Tusər, igid, qırx beş yaşında,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Tus:
-Tunqər, Tusam, Tusər, məni sən tanı,
Atlıların gəldi, tutdu İranı,
Mən də belə tutacağam Turanı,
Arxamızda bizim Balasq dayanır,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

-Balasqeli yönəldibsən bizə sən,
Gizlənibsən, çıxmayıbsan üzə sən,
Çevrilibsən lap utancaq qıza sən,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Döyüşlərdə başbaşıdır bicləmə,
Gürz oynatma boşdur, ona güc demə,
Bu döyüşdə olacaqsan heçləmə,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Sən Turparı yandırmısan sınaqda,
O, şah olub bizdə, şahdır nə vaxtdan,
Sir-sifəti çapıq, yanıq, yamaqda,
Gec-tez İran çıxacaqdır yasaqdan,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

-Siz Hindeldən bizə qaçqın gəldiniz,
Yalvar-yaxar yer aldınız, qaldınız,
El oldunuz, diyar adı aldınız,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Başraq tutub indi bizi vurursuz,
Yürüş edib bizə qarşı durursuz,
Nahaq yerə öz-özüzü yorursuz,
Boş-boşuna böyük İran qurursuz,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

Vergi, xərac üstə düşüb bu dava,
Istəmirdi belə olsun el-oba,
Xuruş, Daryaş, Tusdan qalıb bu hava,
Qan tökülməz başbaşılar bir olsa.

***

Tunq yeridi irəliyə qılıncla,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.
Gedir hərdən bu, irəli, o, geri,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Çəkib qılınc Tus qaldırdı tutağı,
Ancaq bizuc deşdi onun qırtlağın,
Qan qızartdı qarış-qarış otlağı,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Ancaq Tusər yıxılmadı atından,
Ta demədi bir söz İran adından,
Sanki çıxdı İran, Turpar yadından,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Ancaq vurdu Tunqa enli qılıncı,
Vurdu üç yol, qola dəydi üçüncü,
Turq sarsıldı, çıxdı önə qoruncu,
Dedi:-Dayan, bəsdir vurdun yabançı!
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Tunq bir azdan gəldi yenə özünə,
Qan sıçradı sağ qolundan üzünə,
Bir qaranlıq kölgə gəldi gözünə,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Gürzü atdı, dəydi Tusun qoluna,
Tus əl atdı kəhərinin yalına,
Dalı üstə aşdı atın dalına,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Iranlılar bunu gördü qıraqdan,
Silkələnib bərk yapışdı yaraqdan,
Vuruşdular, toz sovruldu torpaqdan,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Yaralılar sola, sağa çevrilir,
Biri ölür, ilan kimi qıvrılır,
Üçü ölür, biri yenə dirilir,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Yetim qalmış atlar yanda otlayır,
Səsdən qulaq batır, beyin çatlayır,
At ölülər üzərindən adlayır,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Tanrı baxır, deyir, Turqər, gəl bura,
Adam leşi burda dönüb hasara,
Ana gəzir ölüsünü avara,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

Iniltilər səs deyildir, duadır,
Bağırtılar dua deyil, əzadır,
Üz-gözünü cırmaqlayan anadır,
Neçə yüz min qancıl qovur bir qılınc.

***

Gecə olcaq yaraq yığır onbaşı,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.
Ölənlərin ulduzları axışır,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.

Turanlılar Balasqelə üz tutur,
Bu ölkəni dənləməyə can atır,
Suqırağı bir şəhərə Tunq çatır,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.

Çilçilatdan düşür Tunqər, daranır,
Onda Turqər öyüd ruhu oyanır,
Gözlərində hər yer nura boyanır,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.

Deyir:-Toplum, dayan, girmə şəhərə,
Bu, dərs olsun qoy Filipə son kərə,
Toplum durur, dönür canlı çəpərə,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.

Deyir:-Xalqın günahı yox, yazıqdır,
Bunca adam qırmaq, soymaq artıqdır,
Şər tanrısı gedən deyil, sırtıqdır,
O düşməndir, düşmən içdən qırıqdır,
Bizə qalan beş min sağlam tutuqdur,
Kim yaralı, hərə bir cür yaralı.

Sərtüz söyləncі

Bir gün Sərtüz gəlib çıxdı Başevə,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.
Yazı gəldi yazdıqları üstünə,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Bir adamı düzəltmək də lap ağır,
Tərs adamın boğazından od yağır,
Yazılardı düz adamın yarağı,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Xeyirlə Şər hər söz başı vuruşur,
Adamların hər işinə qarışır,

Onlar tez-tez yaxalaşır, barışır,
Ikilikdi bu dünyanın duruşu,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Şər Xeyirdən hər bir işdə güclüdür,
O, xeyirdən əl-ayaqlı üzlüdür,
Xeyir haqdır, ancaq qıztək nazlıdır,
Yolu yaman kələ-kötür, tozludur,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Düz adamın sakit olur ürəyi,
Bilir axır gələcəkdir istəyi,
Işlək olur Şərin dili, biləyi,
Bilir bu cür gəlir baxtı, çörəyi,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Düz güc verir dua kəsi, qurbana,
O gözləyir dünya nura boyana,
Şər deyir ki, mən bağlıyam yamana,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Odur ki, tərs zirəng olur, düz aciz,
Bunca daim vuruşurlar tərslə düz,
Iki yerə bölünmüşük bunca biz,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Sərtüz yazır, bağlan böyük tanrıya,
Tanrı çətin işdə sənə yarayar,
Tapır özün tanrısını arayan,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

Tərs qabarır, bu dünyanı pisləyir,
Düz oturub haqq-ədalət gözləyir,
O da özün hərdən-birdən pisləyir,
Köməyinə tanrısını səsləyir,
Çətin işdir bu dünyanı düzəltmək.

***

Qulaq asır Başev belə Sərtüzə,
İnsanlarda güclü inam tanrıdır.
O danışır, Başev baxır, qımışır,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

Iti gözü, gur saqqalı, sərt üzü,

Yamsılayır tərs adamı, tərs düzü,
Qulaq asır dediyinə tək özü,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

İnammazın yolu tərsdir, dönümdür,
Dönümlərin sonu yersiz ölümdür,
Inammasan tanrı sənə qənimdir,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

Məqsədinə çatır kim ki beciddir,
Bütün yollar ona açıq-keçitdir,
Yolda qalır kim ağırdır, kim kütdür,
Amandadır kim ki bir az kobutdur,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

Tunqər qulaq asır sanki Sərtüzə,
Düşünür ki, nə verəcək bu bizə,
Çöldən alır bizi soxur dəhlizə,
Oturmuşuq, gör, kim ilə üz-üzə,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

Sərtüz bunu duyur sanki, danışmır,
O, Başevin işlərinə qatışmır,
Bilir burda hələ inam çatışmır,
Heç kəs onun ətəyindən yapışmır,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

Turq yoxdursa, demək Sərtüz əfəldir,
Turq Sərtüzə qol-qanaddır, təməldir,
Yarıtanrı Turqa tanrı əzəldir,
Sən varsansa mən də varam, məsəldir,
Insanlarda güclü inam tanrıdır.

***

Sərtüz küsür, Subölənə qayıdır,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.
Orada da inammıllar Sərtüzə,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Biri durur qəsddən salır hay-haray,
-İnanmayın, -deyir-böyük Ahura,
Inanmayın hər gözələ, çopura,
Inanmırıq biz bu kəşfə, uğura,
Inanmayın bu möhtəşəm qotura,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Sərtüz gedir Turpar şahın yanına,
Orada da o yük olur qapana,
Orada da toxunullar şanına,
Bir üşüntü gəlir onun canına,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Təkcə Tusdur onu evdə saxlayan,
Yazısını alıb tez-tez yoxlayan,
Ümüd verən ona, ümüd bağlayan,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Tusun qəsdi çox gizlidir, dərindır,
Baş çıxartmaq ondan çox-çox çətindir,
O düşünür,"Bizə gərək bu dindir,
Bu, tanrıdan göndərmədir; yəqindir",
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Tus düşünür, "o, İrana xas olar,
O türklükdən dönər, burda fars olar,
Bu, İranın sabahına şans olar,
Bununla da çox toy olar, yas olar",
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.
"Mən Sərtüzü Tunqa qarşı qoyaram,
Yazıları dəyişərəm, yayaram,
Onun qalın dərisini soyaram,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Yazıq Tunqun saya gəlməz günahı,
Turpar kimdir, məhv edərəm o şahı,
Tunqun üstə mən ataram günahı,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Sərtüzün də gələcəyi bəllidir,
Sərtüz məğrur, bir az, bir az yellidir,
Deyərəm ki, sərtdir, acı dillidir,
Yazıları qızıl, özü dəlidir,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

Odur, Sərtüz burda qalsa yaxşıdır,
Türk olmasın, fars-türk olsa yaxşıdır,
Tək İrana nəfəs qatsa yaxşıdır,
Tanrılaşır sınıq ürək yamayan.

***

Sərtüz qaldı, rahatlandı Parsada,
Yazı gərək uça, çata yerinə.
Bu yazılar tanrı sözü, öyüdü,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Tus:
-Deynən, Hində doğulmuşam, gəlmişəm,
Suböləndə sağalmışam, gəlmişəm,
Sonda bura yığılmışam, gəlmişəm,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Deynən, mən heç Türk dilini bilmirəm,
Türklə, nuğla heç üz-üzə gəlmirəm,
Adamları el, elata bölmürəm,
Yazı gərək uça, çata yerinə.
Sərtüz dedi:-Niyə belə deyirsən?
Acıqansan bu dünyayla məgər sən?
Belə olsa qoy Turana dönüm mən,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

-Öldürərlər səni, "türkdür" deyərlər,
"Türkəm" desən səni tez-tez döyərlər,
"Farsam" desən tez-tez səni öyərlər,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Sərtüz Tusun məqsədini anladı,
Hərdən-birdən başbaşını danladı,
Gedib hərdən Turpar şahı yanladı,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Tus Sərtüzə yağlı sözlər söylədi,
Pişikgözü ona qorunc eylədi,
Yazmalarda ona uğur dilədi,
Sərtüz bildi, bunlar yeni hiylədi,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Odur, Sərtüz oturmadı Parsada,
Uzaqlara səfər etdi arada,
Gecə, gündüz, tənha, atlı, piyada,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Tanrı dedi, Sərtüz, Tusdan ayıq ol,
Təriflərə, təkliflərə soyuq ol,
Çöldə atlı olsan, suda qayıq ol,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

Yazı dilin nə Tus nə fars dilidir,
Tanrı dili türk, muğ, oğuz dilidi,
Döyüşlərdə bu dil toppuz dilidir,
Yazı gərək uça, çata yerinə.

***

Sərtüz:
-Gözdən qoymur məni zalım Pişikgöz,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.
Döyüşlərdə bu dil toppuz dilidir,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Tusər deyir, mən Tusərəm, Tus deyil,
Tus ölübdür, çox-çox qabaq, əlli il,
Tus olammaz hər avara, hər səfil,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

-Mən gəlmişəm bu işləri arayam,
Elin tanrı işlərinə yarayam,
Din yolunda qatışıqı darayam,
Sağalmayan yaraları sarıyam,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Yeni tanrı gətirmişəm, yeni din,
Yox olacaq yer üzündən qəzəb, kin,
Üztut olsun, tanrım, dünya səninçin,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Dinlə boş-boş arzu, xəyal gedəcək,
Bər-bəzəkli yazı, misal gedəcək,
Dində ağsaq, çolaq, topal gedəcək,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Mənə güc ver tanrım, qoçaq olum mən,
Hərdən-birdən sənə qonaq olum mən,
Yer üzündə saysız ocaq olum mən,
Yaralara dərman, dolaq olum mən,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Məni burda pisləyən var, qovan var,
Hələ şərdən bərk yapışan avam var,
Çox halala qarşı duran haram var,

Buna qarşı məndə dönməz xitam var,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Varsan, yenə yaradıram mən səni,
Yaratmısan bu iş üçün sən məni,
Yaratmısan odu, suyu, çəməni,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Icazə ver mən yollanım Babilə,
Yazdığımı mən çevirim çox dilə,
Yerləşdirim hər elata, hər elə,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Babam Sərtüz, yazdı, yaynıq etmədi,
Ocaq, dua sorağına getmədi,
Çox söz əkdi, tək-tək sözü bitmədi,
Yazmaq yersiz nə var pozmaq deməkdir.

Mən Sərtüzəm, göndərişəm səmadan,
Iki dəfə doğulmuşam anadan,
Bəlkə tanrı oldum mən də sonradan,
Kömək elə özün məni yaradan,

***

Haçasaqqal çox izlədi Sərtüzü,
Qadağalar güclü edir adamı.
O izlədi, bu da qaçaq dolandı,
Qadağalar güclü edir adamı.

Gəlib Turqdan Sərtüz imdad istədi,
Yazmaq üçün xəlvət həyat istədi,
Görüşlərdə qurban, sovqat istədi,
Qadağalar güclü edir adamı.
-Evlən,-dedi-Turq-qoy başın qarışsın,
Yerdə qoşa ulduzlarız barışsın,
Bu acılar səndən tamam sovuşsun,
Qadağalar güclü edir adamı.

Bir də bilki sən özün də tanrısan,
Tanrılartək sən də təmiz arısan,
Onlar ayrı, sən onlardan ayrısan,
Qadağalar güclü edir adamı.

Ahur yoxdur, ancaq üzdə var adı,

Sən Ahura verdin yeni həyatı,
Sən doğusan tanrılıqda, o, batı,
Dünya nədir, həm doğudur, həm batı,
Qadağalar güclü edir adamı.

***

Turq Sərtüzlə yenə gəldi Başevə,
Şagird gərək ustasından zor ola.
-Mən Sərtüzün şagirdiyəm Turq-dedi,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Sərtüz dedi:-Həm şagirdsən, həm usta,
Yarıtanrı bir ustasan bu yaşda,
Ölsəm, sənə çatacaqdır "Avesta",
Şagird gərək ustasından zor ola.

Dedi:-Turqər bilir yazı sirrimi,
Təkcə odur bilən mənim yerimi,
O istəyir, gəzir mənim xeyrimi,
Ölsəm, Turan qazsın mənim görumu,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Bəzən məni anlamıllar, küsürəm,
Acığımdan yolu, çölü gəzirəm,
Tək qalmaqdan, tənhalıqdan bezirəm,
Bu əzaba Turqa görə dözürəm,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Dua, üztut eli bizə bağlayır,
O dualar bizi diri saxlayır,
Pislər üzdə gülür, içdən ağlayır,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Küsüşmələr, küsmək qalsın bir yana,
Xeyir-dua gəlsin doğma Turana,
Sən inansan, hamı sənə inanar,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Ağüz gəldi, öpdü onun əlindən,
Batdı Sərtüz göz yaşının gölündə,
Bir neçə söz eşidildi dilindən,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Dedi:-Türkəm, Turanlıyam, Muğam mən,

Bu torpağa göndərişəm, sağam mən,
Bura vətən, vətənimə tağam mən,
Məni gəzin, meyvə dolu bağam mən,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Harda ölsəm, məni burda basdırın,
Bu torpaqda sonevimi qazdırın,
Qancılları burdan qovun, azdırın,
“Avestamı” qızıl pulda yazdırın,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Ya da mənim sonevimi itirin,
Qazın, məni sonevimdən götürün,
Məni böyük yaradana yetirin,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Ağsaqqalım-oğlum olsun Turq ata,
O qaytara bilər məni həyata,
Tək yazıma, harayıma o çatar,
Şagird gərək ustasından zor ola.

Başev susdu, sanki batdı kədərə,
Dönüb baxdı hamı böyük Turqərə,
Dua etdi ona-buna min kərə,
Şagird gərək ustasından zor ola.

***

Turqla Sərtüz gəzdi neçə ölkəni,
Niyə yaşam çətin, ölmək asandır?
Hara getdi, “oddan qorxuram” dedi
Niyə yaşam çətin, ölmək asandır?

Yaranmışam oddan, oddan qorxuram,
Oda niyə düşmən kimi baxıram,
Onun üstə yağış olub yağıram,
Niyə yaşam çətin, ölmək asandır?

Mən od-ocaq Sərtüzüyəm, kahinəm,
Bu dünyaya təzə gələn bir dinəm,
Axır odda yanacağam, əminəm,
Niyə yaşam çətin, ölmək asandır?

***

Od tanrısı, niyə oddan qorxuram,
Yaxşı baxsan ölümüdür su odun.
Sevgililər, bacı-qardaş olanlar,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

Yuxu gördüm, göydən quşlar endilər,
Oda düşüb, yanıb, oda döndülər,
“Yandım” deyib külləşdilər, söndülər,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

Yandırırlar ölüləri Hindlilər,
Toyda odla oynayırlar kəndlilər,
Onlar oda, suya, yerə bənddilər,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

Danış görüm, oddan qalan daş kömür,
Hamı niyə oddan qorxur, baş əyir,
Hamı niyə oda qoyun, at kəsir,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

Hamı qorxur, qorxu vardır hamıda,
Onun üçün hamı qorxur tanrıdan,
Hamı qorxur öz günahı sarıdan,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

Aman, ocaq, yandır pisin damını,
Aman, ocaq, isit, yaşat hamını,
Aman, tanrı, yandır evin şamını,
Yaxşı baxsan gəlinidir su odun,
Tərsə baxsan ölüsüdür od suyun.

***

Turqər getdi Sərtüz ilə Muğelə,
Çəkir səni təməl daşın özünə.
-Nə dağınıq, nə gözəldir vətənim,
Çəkir səni təməl daşın özünə.

Hamı gəlib tamaşaya durdular,

Axşam olcaq od bayramı qurdular,
Oynadılar, özlərini yordular,
Çəkir səni təməl daşın özünə.

Turq:
-Ey yenilməz, qoçaq, güclü Mindəbir,
Burda hər şey gülməlidir, tərsədir,
Gül kolları burda hörmə-hörmədir,
Yollar dolu peyin, təzək, gərmədir,
Çəkir səni təməl daşın özünə.

Sərtüz:
-Buradadır, dədəm, babam, əcdadım,
Muğel, sənsiz keçib mənim həyatım,
Yoluq olub sənsiz qolum, qanadım,
Çəkir səni təməl daşın özünə.

Doğulmuşam Subölündə anadan,
Anam mənə çox danışıb buradan,
Tək sayıldım elə əzəl binadan,
Yetim qaldım uşaqlıqda anadan,
Çəkir səni təməl daşın özünə.

***

Mindəbiri qocaltmışdı ağır iş,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.
Yoxdur rəsmi oturumu, Başevi,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Sərtüz:
-Parsayerdə türklər farsdan çoxdular,
Başçıları, işçiləri muğdular,
Oturumda, başçılıqda sıxdılar,
Işdə muğlar farslardan da çoxdular,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Parsa Başev, Parsel İran olubdur,
Muğ tərəzi, Farssa batman olubdur,
Balasq yandan İran talan olubdur,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Başev muğdan alır fərman, gösdəriş,
Muğdur burda işdə-gücdə tərpəniş,
Asılıdır muğdan sanki hər bir iş,

Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Ahur sizə yardım olar, çağırsaz,
O burdadır, burda yağış yağırsa,
O burdadır, qoyun, inək doğursa,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Qurban kəsin, tez-tez dua oxuyun,
Üç yol döğar onda inək, mal, qoyun,
Sözdən yazı, yundan paltar toxuyun,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

Böyük ocaq evi tikin Muğeldə,
Siz "Odinam" olmusunuz əzəldən,
Od bayramı üç yol olur bir ildə,
Yaxşı işlə, işdən adam qocalmaz.

***

Sərtüz tez-tez tanrılıqdan danışır,
Yazan gedir, əl yazması yaşayır.
Yazıları iki ata yük olub,
Yazan gedir, əlyazması yaşayır.

Sərtüz Muğdan gəlmə-dönmə Türk idi,
Qaralama yazıları çirk idi,
Belə yazar Turan boyu tək idi,
Hərflər xırda, muncuqsayaq tük idi,
Yazan gedir, əlyazması yaşayır.
Sərtüz çıxdı səfərlərə arada,
Yazıları qaldı Tusda, Parsada,
Az qaldı ki, it-bat olsun burada,
Yazan gedir, əlyazması yaşayır.

Yazıları Tus oxuya bilmirdi,
Fars dilinə onlar uyğun gəlmirdi,
Çox yazını heç oxumaq olmurdu,
Yazan gedir, əlyazması yaşayır.

Ov söyləncі

Uruyerin səsləncləri gurladı,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.
Çiçaylılar hücum çəkib Muğelə,

El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Dörd min ağac yoldur, çoxdur, hər nədir,
Tunq Muğelə beş min atlı yeridir,
Sonra müdhiş səslə deyir, əmr edir:
-Mindəbirə yardım getsin Eldəbir,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Elçiçəyin tez-tez halı dolaşır,
Hərdən-birdən ürəyi də bulaşır,
Dinmir, ancaq öz içində alışır,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Tunq deyir ki, çıxaq ova, çap-çapa,
Yolda, yalda, cığırlarda at çapaq,
Meşəlikdə maral güdək, ov tapaq,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Yalvar-yaxar axlamsınıb Elçiçək,
Deyir:-Gedək biz Alana baş çəkək,
Şah olsa da ona arxa, el gərək,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Unutmuşuq biz Alanı büstbütün,
Istəyirsən yola düşək lap bu gün,
Pay aparaq, sovqat, qızıl, onunçun,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Yollarda da ov var, ovlaq, od-ocaq,
Maral, ceyran, nə istəsən olacaq,
Belə səfər, ərim, yadda qalacaq,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

-Gedsək əgər, yol dolanbac, yol uzaq,
Bu ölkəni onda kimə tapşıraq,
Düşmən bilib ölkə üstə çapacaq,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

Eldəbiri göndərmişəm Muğelə,
Əl çəkməyib o yerlərdən Çin hələ,
Mindəbirlə verəcəklər əl-ələ,
Acqanı da döndərərlər çoçilə,
Son qoyarlar oralarda müşkülə,
El çağırsa, dala baxma, get, tələs.

***

Ov geyimi geydi, çıxdı Elçiçək,
Gözəl itir gözəlliklər içində.
Götürmədi Turqər ağır yaraqlar,
Gözəl itir gözəlliklər içində.

Ov səsləyib, ov qovanlar sırada,
Qurddan dönmə itlər səpik burada,
Xalça, cecim yükü gedir arada,
Hazır yemək, qıyma ətdən, çolpadan,
Tunq, Elçiçək at səyirdir ortada,
Gözəl itir gözəlliklər içində.

Dərin dərə, yastı təpə, sıx meşə,
Çıxır ordan, burdan kəndli görüşə,
Itlər cumur quş, quzuya, çəpişə,
Gözəl itir gözəlliklər içində.

Səhər tezdən günəş hələ doğmayıb,
Qurd-quş hələ yuvasından çıxmayıb,
Ovalıqda hələ səs-küy qalxmayıb,
Gözəl itir gözəlliklər içində.

Tunqər:
-Elçiçəyim, bəlkə qalıb yadında,
Yuxuluydun, çaya düşdün atından,
Biz isindik, yatdıq çırpı odunda,
Yataq otdan, mitəkkəmiz odundan,
Gözəl itir gözəlliklər içində.

***

Ürkmüş maral birdən yola sıçradı,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.
Oxla vurdu Tunq maralı əlbəhəl,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Maral yola çırpılaraq helləndi,
Gördü bunu arvad, başı hərləndi,
At üstündə ağac kimi yelləndi,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Qulluqçular qaçıb ona çatdılar,
Elçiçəyi at üstündən dartdılar,

Atdan aşan zaman onu tutdular,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Dedi:-Maral ovu yaman ağırdır,
Maral gözəl, həm də çox-çox ağırdır,
Son nəfəsdə sanki məni çağırdı,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Tunq dedi ki, Elçiçəyim sarsılıb,
Qız ürəyi onun tükdən asılı,
O həmişə icəliyə qısılıb,
Hər canlıya tale bir cür yazılıb,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Qorxu hissi Elçiçəkdə artırdı,
Bu hiss onu haralara dartırdı,
Kölgə olub onla birgə yorturdu,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Sonra duydu bir üzüntü özündə,
Çəkilmədi ölən maral gözündən,
Öc var idi o heyvanın səsində,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Axşamacan hay-küy, səs-küy, bəyirti,
Dörd bir yanda eşidilən nərilti,
Bir də ölgün, qırıq-qırıq inilti,
Göydə süzən, oxdan qalxan vıyıltı,
Arvad ilə çıxma ova, bacarsan.

Turparın ölüm söyləncі

Tusər yeni böhtan atdı Turpara,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.
Dedi, Turpar Seta ilə sevişib,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Sona gəldi, söydü, döydü Setanı,
Doğru sandı cavan ana böhtanı,
Bu, pis günə qoydu Besyar ananı,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Turpar şahı alışdırdı bu böhtan,
Kar vermədi yal-yalvarış, and-aman,

Pişikgözlə Tus çıxmışdı aradan,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Bir gün Turpar zəhərləndi yeməkdən,
Kimsə ona zəhər verdi xörəkdə,
Oğlu hələ çıxmamışdı bələkdən,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Qusa-qusa şah əridi, çöp oldu,
Barmaqları, damarları sap oldu,
Ağzı, gözü qanla dolu qab oldu,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Qırx gün döş-baş, ağız, yanaq söküldü,
Göz yaşları bulaq-bulaq töküldü,
Sonda hamı öz yerinə çəkildi,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Tus söylədi:-Sona, otur yerində,
Şahlıq yeri çatır sənə ərindən,
Biz qurtaraq bəlkə qancıl şərindən,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Sona dedi:-Mən şah ollam, sən getsən,
Öz öcündə, qəzəbində sən itsən,
Acığını öz içində kiritsən,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Təkcə Besyar qalmalıdır mənimlə,
Pişikgöz də getməlidir səninlə,

Əlbir olar burda ana gəlinlə,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Besyar dedi:-Mən dönürəm Turana,
Ana ollam mən öz nəvəm-oğlana,
Son qoyaram, sonsuz yalan, böhtana,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Böyüdərəm, nəvəm çatar şahlığa,
Iran, Turan bir gün yetər şadlığa,
Şah bazarda ta qoyulmaz satdığa,
Dadsız, rəngsiz, iysiz, zəhər böhtandır.

Qardanağ söyləncі

Tus Parsada müvəqqəti şah oldu,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.
Şahlar güləş yarışında seçilib,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Gedib çatdı Qardanağa bu xəbər,
Şamxat ilə bu ölkəyə gəldilər,
Qardanağla Tus güləşdi bu səfər,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Çox fənn, çox çəm bilməyirdi Qardanağ,
Beli sıxmaq, qol qaharmaq, baş-ayaq,
Güləşirdi Tusər ilə bu sayaq,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Tusər onu üzüquylu yıxırdı,
Sıçrayaraq kürəyinə çıxırdı,
Qardanağsa dincəlib, güc yığırdı,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

O Tusəri sağa, sola hərlədir,
Tutur onu tov eləyir, fırladır,
Atır, tutur, yorur onu, çərlədir,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Birdən sanki o gücünü yoxladı,
Tusu alıb başı üstə saxladı,
Vurdu yerə, Tus içindən laxladı,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Dedi:-İndi şah kim olsun, sən ya mən?
Hamı dedi, Qardanağ, şah sən ol, sən,
Şamxat dedi:-Şahlıq düşüb hörmətdən,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Şamxat dedi:-Biz gəlmişdik görüşə,
Gəlməmişdik biz yarışa, güləşə,
Mat qalmışıq başdan-başa bu işə,
Bir güləşlə kor şahlıqa yetişər,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Dedilər ki, bizdə qayda belədir,
Başbaşılıq, şahlıq pillə-pillədir,

Şah özü də öz xalqına kölədir,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Şamxat dedi:-İşləyərik, bilərik,
Urueldən köçüb bura gələrik,
Çox işləri xalq içində bölərik,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

Qardanağ:
-Mən bilmirəm, bu şah nəyə gərəkdir,
Şahlıq nədir, başdan-başa kələkdir,
Çörək deyil, təntənəli bəzəkdir,
Şah həmişə müvəqqəti olubdur.

***

Şamxat dedi:-Sona, Besyar, nəvə var,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.
Tus dedi ki, onda mən şah olaram,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

Dedi, oğlan, sən başbaşı olarsan,
Köçüb gəlib sən Parsada qalarsan,
Sən Tusərdən hər gün fərman alarsan,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

Şamxat dedi Qardanağın dilindən:
Dil bilmirəm burda Parsa elində,
-Türklər çoxdu burda, tutar əlindən,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

Başevdəki Muğlar, Saklar qıvraqdır,
Məna, hesab işlərində yaraqdır,
Onlar İran torpağına dayaqdır,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

Tanıyırlar sözü, izi, kolgəni,
Onlar açır sual-cavab-bəlkəni,
Yayda yaşıl otdur, qışda səməni,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

Sən də gəlib qarışarsan onlara,
Bəlkə sənlə düzələcək əhd, ara,
Sərtüz kimi çevrilərsən yazara,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.

-Türkdür, de ki, yarıdan çox bu diyar,
Onda sənə necə dözür bəs onlar,
Bilmədiyim, gör, dünyada nələr var,
Bəxt yazılıb hər adamın alnında.
***

Qardanağı "ağ" çağırdı çoxları,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.
Anlamırdı çoxu onun adını,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

Tusər şahdı, "Ağ" da onun başbaşı,
Addımladı şah onunla yanaşı,
Turan, İran, Türklər, Farslar barışır,
Iki kökdür, bir ağacda qarışıb,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

Dinclik, düzlük, bolluq alır İranı,
Hamı işlə, zəhmət ilə dolanır,
Zəhmət artır, pul üst-üstə qalanır,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

Turan, İran versələr də əl-ələ,
Başbaşıyla barışmayıb Tus hələ,
O axtarır bir bicləmə, bir kələk,
Tez-tez deyir, "yoxa çıxsın Tunq gərək",
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

Deyir, gülür ancaq üzdə, el kimi,
Gah yumulur, gah açılır gül kimi,
Gah düzəlir, gah burulur yol kimi,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

Pişikgözdən əlac yolu gözləyir,
Tanrıya yox, ona ümüd bəsləyir,
Şah olsa da "Ağı" hər gün izləyir,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

-Əlac elə, mən öc alım, Pişikgöz,
-Əlac vardır, Tusər, ancaq bir az döz,
Tunqər qaçır, duracayıq üzbəüz,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

-Yerbəyer et Turqu, Tunqu, Sərtüzü,
Xilas olsun bu üçlükdən yer üzü,

-Batammaram bu üçlüyə mən düzü,
Bu üçlüyə dirəş, giriş sən özün,
Ad dəyişir, insan adla dəyişmir.

***

Iran, Turan qardaşlaşdı, bir oldu,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.
Qonaq gəldi Parsa Tunqər, Elçiçək,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Tunq şad gündə sanki özün itirir,
Pişikgözə, Tusa inanc gətirir,
Tus onlara acı xəbər yetirir,
“İran, Turan Turparını itirib”,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Tunq deyir ki, gedək ona baş vuraq,
Sonevinin üzərində ev quraq,
Ov eyləyək, qurd uladaq, at qovaq,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Turqu ova dəvət edir Pişikgöz,
Elçiçəyi sanki üzür bu üç söz,
Deyir:-Getmə, sarsılırıq ovda biz,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Tunq baxmayır, gedir, bilmir heç hara,
Həm də gedir təzim etsin Turpara,
Unudulsun köhnələşən çox yara,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Sonevüstə Tunq ağladı bilmədən,
O hönkürdü, gözlərini silmədən,
Dedi:-Gərək öldürəsən, öləsən,
Turpar öldü, bir yol yola gəlmədən,
Bir olanda qanlı gözlər bərəlir.

Tunqun ölüm söyləncі

Tus dedi ki:-Çıxaq ova bu gecə,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.
Ovda Tunqa zəhər verdi Pişikgöz,

Səhər tezdən ovu axtar yuvada.

Tunq zəhərdən qusdu, qusdu bayıldı,
O bir daha axşam çağı ayıldı,
Xəbər getdi uzaqlara yayıldı,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.
Tus söylədi:-Tunqər, səndən öc aldım,
Yaxşı oldu indi özün ayıldın,
Buraxıram səni, çıx get, zay oldun,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.

Tunq dinmədi, durdu qaçdı axmaza,
Zəhər çıxdı su qarışıq boğaza,
Üzdü, üzdü birdən çıxdı dayaza,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.

Suqıraqda dayanmışdı yaraqlı,
Gözləyirdi o, qılınclı, tutaqlı,
Yox etməyə Tunqu əlli-ayaqlı,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.

Zəhərlənmiş Tunq üzərək yarıcan,
Çıxdı sudan yarıhuşsuz, ölücan,
Qorxmasa da onu güdən qancıldan,
O yıxıldı ona dəyən qılıncdan,
Səhər tezdən ovu axtar yuvada.

***

Tunqsuz qaldı Turan, İran, Qobuçöl,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.
Tus, Pişikgöz öc aldılar Turandan,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Külək əsir, dolu yağır, qar düşür,
Bir-birindən hamı tez-tez soruşur,
Tunqər niyə kiçiklərlə dirəşib?
Tunqər niyə al qanına bələşib?!
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Qara geydi Turan, İran, Ekbatan,
Sevinirdi Balasq, Çin, Hind çox güman,
“Tunq ölübdür, Tunq gedibdir dünyadan”,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Xəbər verdi bunu Turqa Qızılquş,
Dünən ovda Aləpərtunqa nə olmuş,
Qara geyib yer, göy, ölkə, dayanış,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Şimşəkatı Turqər çapdı Başevə,
Gördü qancıl oxu dəyib hədəfə,
Yas yerində çox ağladı hər dəfə,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Dedi:-Tanrı, Tunqu qaytar Turana,
Güc ver mənə batım Tusa, İrana,
Iran gərək dönsün olsun virana,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.
Dedilər ki, İran yasa batıbdır,
Tus şahlığı üzərindən atıbdır,
Getmə ora, orda düşmən artıbdır,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

-Yaxşı olar gedib tapaq o yeri,
Yaxşı olar qırxı çıxsın Tunqərin,
Gedib açaq sonevini Tunqərin,
Sonevinə qoyaq çil-çil kəhəri,
Belə olsun gərək yasın təhəri,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Turq örgəndi tamam olan qalanı,
Heç günahlı saymadı o İranı,
Günahlını ev-ev gəzdi,- hər yanı,
Tez inanan, tez aldanan, tez gedir.

Turqla Tusun döyüş söyləncі

Tusər açdı Pişikgözə qəlbini,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.
Dedi:-İşin öhtəsindən gəlibsən,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Dedi:-Çatdı indi Sərtüz növbəsi,
Türk olubdu bu yazarın dədəsi,
Basdırıla gərək qana kəlləsi,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Çox demişəm, zalım dönmür əslindən,
Gərək onu tam ayıraq nəslindən,

Yazıları itsin türkün dilindən,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Öldürərik, saxlayarıq öl-diri,
Deyərik ki, bir türk onu öldürüb,
Acığını, qəzəbini bildirib,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Kim zirəngdir yerin çoxu onundur,
Kim zirəngdir batı, doğu onundur,
Bu dünyanın varı-yoxu onundur,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Belə dedi, Pişikgözə Tusər şah,
Çox zirəng ol, mənim kimi sən yaşa,
Bunda sonra biz verərik baş-başa,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Bu Pişikgöz Tusərdən də bic idi,
Ancaq Tusər Pişikgözdən güc idi,
Şah olsa da başdan-başa öc idi,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Bilirdi ki, bir gün növbə onundur,
Bu, Başevdə bir köhnəlmiş qanundur,
Bu işlərdə o yorulub, yorğundur,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Bir də Sərtüz xalq içində şanlıdır,
Adi deyil, o bəlkə də tanrıdır,
Bu iş günah işdir, qandır, qanlıdır,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Tusər dedi:-İş görənsən sən az-maz,
Səndən başqa bunu heç kəs bacarmaz,
Yoxsa sən də yad olmusan yaramaz!
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Pişikgözə göz ağartdı şah birdən,
Dedi:-Ər ol, qorxma, cayma yerindən,
Yoxsa didib-dağıdaram səni mən,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.
Pişikgözü qorxu aldı, saraldı,
Şaha qarşı fikri döndü, daraldı,
Gözlərində dünya sanki qaraldı,

Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Dedi:-Yaxşı, mənə bir ay möhlət ver,
Işlərimə düz-əməlli qiymət ver,
Mənə yaxşı vəzifə ver, şöhrət ver,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

Ancaq sabah qaçdı, getdi Turana,
Günahlarım, dedi, qalsın bir yana,
Ta dönmərəm mən zəhərli ilana,
Ürək şişər söz qalarsa ürəkdə.

***

O Turqərin ayağına döşəndi,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.
Açdı, tamam işlərini söylədi,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.

“Məni aldı haçasaqqal qorxusu,
Mən zəhərli ilan oldum doğrusu,
Bunlar onun işləridir, qurqusu,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.

Indi deyir, get, Sərtüzü xəfələ,
Ya da tapşır işi bir küt əfələ,
Bir türkü tap, onu bərkdən hədələ,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.

Günahgaram, öldür məni Turq ata,
Ya da götür məni qaytar həyata,
Mən artıqam burda, sanki mən yadam,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.

Mən bilirəm yazıların yerini,
Çox tökmüşəm orda alın tərimi,
Yazdım ora, onun darğa fikrini,
Bəlkə qovum üzərimdən şərrini,
Etirafla günah getməz, yuyulmaz.

***

Turqər dedi:-Toplum qalxsın ayağa,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.
Beş min atlı yürüş etsin İrana,

Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Şimşəkatın kişnərtisi tanışdı,
Sarı yalı atın üçcə qarışdı,
Yalmanında örtük qırış-qırışdı,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Hamıdan tez Turqər çatdı Parsaya,
Yolda kəndlər düzülmüşdü sıraya,
Kənddəkilər batmışdılar əzaya,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Ağılarda qoşmalarda Tunq adı,
Səslənirdi yer duası, göy andı,
Hər addımda saxlayırdı Turq atı,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Tusər çıxdı hədələdi Turqəri,
Hədəqədən çıxmaqdaydı gözləri,
Qorxusundan titrəyirdi dizləri,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

-Sən öldürdün Tunqu, Pişikgöz ilə,
Qabağıma çıxdın hansı üz ilə,
Daha kimi öldürübsən, düz söylə,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.
-Turparı da mən öldürdüm, bil, qaban,
Mən səni də öldürərəm bir azdan,
Mən üstünəm hər bir yerdə, hər zaman,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Şimşəkqılınc endi Tusun çiyninə,
Qandan paltar geydi Tusər əyninə,
Çabaladı uzununa, eninə,
Qaldı o da Pişikgözün gününə,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Şimşəkqılınc bir də endi aşağı,
Getdi onun üzü, ağzı, qulağı,
Bir də vurdu, sındı qolu, ayağı,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Ancaq Tusər yıxılmadı, ölmədi,
Bir də Turqla o üz-üzə gəlmədi,
Hara getsin, hara qaçsın bilmədi,

Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

Şimşəkqılınc göyü, yeri yarırdı,
Kim gəlirdi, beş-beş, on-on qırırdı,
Parsalını vurub yerə sərirdi,
Qan qarışıq Tusər nəfəs dərirdi,
At kişnəyib sıralara girirdi,
Hər günahın, hər güzəştin həddi var.

***

Hamı dedi:-Tusər ölsün, qalmasın,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.
O bir daha bizə başçı olmasın,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Biri dedi, onsuz da o əlildir,
O şahlığa qadir, layiq deyildir,
O hay-küydür, boş gurlayan təbildir,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Şah Qardanağ olsun onun yerinə,
Başbaşı da fars qızların birindən,
Biz qurtaraq qancılların əlindən,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Hərə bir söz dedi, bir cür danışdı,
Muğlar, farslar biri-birinə qarışdı,
Vuruşanlar, küsüşənlər barışdı,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Turqər dedi:-Tusun evi hardadır?
“Avesta”nın yazıları ordadır,
Sərtüz yolda, hələ orda-burdadır,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Biri dedi, evdə taxça qazdırıb,
Yazıları qat-qat orda basdırıb,
Üzərində “böyük Tusər” yazdırıb,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Turqər baxdı, gördü burda baxça var,
Qazılı da iki dərin taxça var,
Basdırılıb, gizlədilən boxça var,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Turqər dedi:-Bura yaşdır, nəmişdir,
Bura başqa yer altına girişdir,
Yazıları oğurlamaq pis işdir,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Besyar gəlsin, yazıları götürsün,
Onu Sərtüz olan yerə gətirsin,
Əmanəti yiyəsinə yetirsin,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.
Uzun çəkdi Sərtüzərin səfəri,
Yazıların çox böyükdür dəyəri,
Bundan yoxdur heç bir kəsin xəbəri,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

Bunlar bizə ana, Sərtüz atadır,
Bunlar vəhdir, şerdir, qatdır, duadır,
Bunlar öyüd, ruhdur, yeni dünyadır,
Zəhər verən ölsün gərək zəhərlə.

***

Çaylar, yollar, yallar eniş-yoxuşdur,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.
Bir məqamda dura bilməz varlıq da,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

Niyə İran çökdü, batdı dumana,
Yenə İran tabe oldu Turana,
Onlar durdu üz-üzə yox, yan-yana,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

Yazıları Turqər Tusdan qorudu,
Yazı, hərfi, sözü bir-bir oxudu,
Tus haqqında orda bir söz yox idi,
Tus deyənlər yalan idi, ağ idi,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

Turq əmr etdi:-Köçürülsün əsərlər!
Tanış olsun bunla kəndlər, şəhərlər,
Durulaşsın gözlər, başlar, təpərlər,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

Turq əmr etdi:-Yansın hər gün ocaqlar!
Gəlsin ora yaxın, uzaq qonaqlar,

Sərtüzləşsin toplum, yaraq, dayaqlar,
Dəyişilsin köhnə geyim, papaqlar,
Itiləşsin ağır-ağır yaraqlar,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

Turq əmr etdi:-On min inək kəsilsin!
Bu yazılar gön üstündə yazılsın,
Sözlər, hərflər qızıl mıxla basılsın,
Divarlardan varaq-varaq asılsın,
Şahla şahlıq gah ucalır gah enir.

***

Turq Besyarı Ekbatana gətirdi,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.
Turpar üçün Besyar hər gün ağladı,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Turq söylədi:-Burda otur, ana ol,
Sonanı da gətir, burda ana ol,
Biz dib daşı olaq, sənsə bina ol,
Iki ölkə arasında durna ol,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Besyar dedi:-Mənim könlüm sınıqdır,
Turparımın üzü kimi yanıqdır,
Utanıram, ağzım, dilim qıpıqdır,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Turq dedi ki, nəvən mənim olacaq,
Böyüyəcək, o, Turanda qalacaq,
O, dünyaya haray-həşir salacaq,
O, Tusərdən öc-bacını alacaq,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Turqər, Ağüz, Besyar, Sona birləşdi,
Hərə getdi öz işində yerləşdi,
Qızlar hər gün “Turpar” deyib dərdləşdi,
Yaraq tutub vur-vurlaşdı, ərləşdi,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Döyüş, vuruş bir sənətdir dünyada,
Sona həvəs, eşq yaratdı anada,
Örgətdilər bu sənəti ona da,
Hər bir evin bər-bəzəyi qadındır.

Ağdanağ söyləncі

Çoxu getdi üzdən görsün Besyarı,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.
Gördülər ki, Besyar təmiz, müqəddəs,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.

Nəvəsini Qor çağırdı nənəsi,
Qor ananın oldu bircə dənəsi,
Qorun iri qolu, çiyni, sinəsi,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.

Uşaqiykən anasıyla güləşdi,
Oxla, yayla, yeniyetmə əlləşdi,
Az böyüdü, böyüklərlə dilləşdi,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.

Qor dedi ki, mən Turqərin oğluyam,
Mən Turpara, mən Turana bağlıyam,
Pişikgözdən, Tusdan, Farsdan dağlıyam,
Mən Turqərin oğluyam,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.

On yaşında o and içdi tanrıya,
Anasına, nənəsinə yarıya,
Turqu, Türkü, Ekbatanı qoruya,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.
Sona dedi:-Tanrı, saxla balamı,
Uzaq elə ondan qəsdi, yalanı,
Həm qıtlığı, quraqlığı, talanı,
Uzaq, uzaq Əhriməndən balamı,
Yaxşı baxsan içdə nə var üzdədir.

***

Qor böyüdü, qılınclaşdı nənəylə,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.
Tutaq oldu qılıncına nəvənin,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Qılınclaşma hərdən çıxdı həyətə,
Bir-birinə güzəşt döndü minnətə,
Besyar baxdı Qorda gücə, hiddətə,
Qiptə etdi örgəndiyi sənətə,

Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

At minirdi, arxasınca dartmırdı,
Hələ gücü ağır gürzə çatmırdı,
Meşəçiydi, gecə evdə yatmırdı,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Bir gün getdi tək başına ocağa,
Orada da at səyirtdi ovlağa,
Yavaş-yavaş döndü cəsur qoçağa,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Qılıncını başı üstə hərlətdi,
Sağa, sola çapıb atı tərlətdi,
Vurdu otu, kolu çöldə seyrəltdi,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Bir atlını gördü, qalxan əlində,
Xənçər, pıçaq, bir də qılınc belində,
Neçə muncuq astanmışdı telində,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Dedi:-Atlı, söylə, qızsan, oğlansan,
Duruşundan görürəm ki aslansan,
Nəsən, ancaq gözəllikdə yamansan,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Atlı dedi:-Mən Uruel əriyəm,
Güc, güləşdə çoxlarından bəriyəm,
Mən basılmaz turqdaşlardan biriyəm,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Qardaşımı axtarıram burada,
Bilməyirəm o yaşayır harada,
Səsi gəlir ordan, burdan arada,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Adı onun Qardanağdır, Urelli,
Pəhləvandır, güləşçidir əməlli,
Çıxıb evdən, yox olubdur on ildir,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Qardanağdır qardaşımın ad-sanı,
Bir aydır ki mən gəzirəm Turanı,
Axtarıram, dolaşıram hər yanı,

Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

-Tanıyıram Qardanağı, nə yaxşı,
O güləşib, udub, olub başbaşı,
Qardaşından İran bərk-bərk yapışıb,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

Atlı düşdü atdan, tutdu o Qordan,
Dedi:-Qurban olum sənə, ay oğlan,
Gedək onun qulluğuna buradan,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.
-Çox uzada yaşayır o, çox uzaq,
Söylə görüm adın nədir, ay qonaq,
-Mənim adım Urel qızı Ağdanağ,
-Adınla da sən gözəlsən busayaq,
Yaxşı olar adın olsun Göygözağ,
Oncə buyur evimizə, ol qonaq,
Evdə keçir oğlan hər bir sınaqdan.

***

Atı çapdı, Qora qonaq getdi qız,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.
Qor sevinclə anasına yan aldı,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Dedi:-Ana, bu gözələ yaxşı bax,
Ağdanağdır onun adı, göygöz ağ,
Sona dedi:-Xoş gəlmisən Ağdanağ,
Oğlum Qorun bəyəndiyi ilk qonaq,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Besyar dedi:-Xoş gəlibdir bu qonaq,
Qardanağın bacısıdır Ağdanağ,
Xəbər tutsa o gələcək qaçaraq,
Başbaşıdır bir ölkədə Qardanağ,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Qız utanır, oğlan üzlü olanda,
Oğlan gülür, qızdan “həri” alanda,
Sonra düşür öz yoluna qalan da,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Ancaq uşaq sevgisiydi bu, hələ,
Baxçalarda sarmaşsa da gül gülə,

Göy budaqlar versələr də əl ələ,
Ancaq uşaq sevgisiydi bu, hələ,
Görməmişdi sevənləri heç belə,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Uşaqda da sevgi olur, kal olur,
Bulaq axır, damcı, damcı göl olur,
Bu olmasa gül də yanır kül olur,
Buna görə daş sevgisi lal olur,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Üç gün qalıb, dördüncü gün getdilər,
Dağda, daşda, kolda-kosda itdilər,
Güllər kimi üzü üzə sürtdülər,
Gücə yatıb, gültək səhər bitdilər,
Ilk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

Yavaş-yavaş qardaş yaddan çıxırdı,
İki sevgi günəşsayaq doğurdu,
Yaz yağışı kimi sevgi yağırdı,
İlk görüşlə başlar oğlan sevgisi.

***

Bacısını tanımadı Qardanağ,
Yarpaq kimi titrək olur ilk görüş.
Görməmişdi bacısını on üç il,
Yarpaq kimi titrək olur ilk görüş.

Qucaqlaşıb qoşa budaq oldular,
Ağladılar, damcı bulaq oldular,
Bacı, qardaş titrək dodaq oldular,
Yarpaq kimi titrək olur ilk görüş.

***

Şamxat gəldi dilə tutdu baldızı,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.
Şamxat dedi:-Nə gözəlsən, Ağdanağ,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.
O soruşdu öncə Dümağ ananı,
Sonra Urel diyarında qalanı,
O dilucu tərifədi oranı,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Dedi:-Göygöz, qoşa hörük Ağdanağ,
Qızbax, Qızod, Qızağ kimi üzü ağ,
Niyə belə çəkinənsən, utancaq,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Bu Qor kimdir, düşüb sənin dalına,
Çevrilibdir əsirinə, quluna,
Batıb əli deyən, sevgi balına,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Qor dedi ki, Mən Turparın oğluyam,
Mən anama, mən nənəmə bağlıyam,
Bu İrandan mən ürəyi dağlıyam,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Şamxat dedi:-Belə demə, cavansan,
Sən də yarı Turan, yarı İransan,
Sən də bura dönəcəksən haçansa,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Buralıya xoşdur bura o yandan,
Istəyirsən qal bizimlə İranda,
Ikidamar doğulubsan Turanda,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

-İkidamar, ikiağız qılıncam,
Turpar oğlu Qoram, sizə qoruncam,
Qisas allam Tusdan, gücüm qalınca,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Sona gəldi, təngənəfəs, çaparaq,
Üzərində ağır, iti yal-yaraq,
Dedi:-Oğlum, olma burda oyuncaq,
Öc alanlar gəlib səni tapacaq,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Bunu deyib o hay-həşir qopartdı,
O qıy vurdu, Qoru aldı, apardı,
Qor sevdiyi anasına qabardı,
Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Qor söylədi Ağdanağa qəflətən,
-Ay qız, səni mən sevirəm ürəkdən,
Elə bu vaxt ağ at qopdu yerindən,

Gəlin gərək dilə tuta baldızı.

Anakarın ölüm söyləncisi

Balasq, Yunan, Filip bir də İskəndər,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.
Şair gəlib çatdı axır Yunana,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Getdi şeir məclisinə Anakar,
Hamı onun gəlişinə intizar,
Tanınmışdı şair,-Tiran, Mindiyar,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

O, Sərtüzdən, "Avesta"dan danışdı,
Sonra şeir-şairlərlə yarışdı,
Tənqid oldu, üzü, alnı qırışdı,
Hamı ondan Turqu, Tunqu soruşdu,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Dedi:-Tunqər qayıtmadı səfərdən,
Dedilər ki, zəhərlənib zəhərdən,
Sarsılıbdır Turan bu son xəbərdən,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Yürüş edir İran tez-tez Turana,
Gah bu çıxır, gah o çıxır meydana,
Güc veriblər qırğın ilə talana,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Biri dedi:-Şair, heç də darıxma,
Iran, Turan deyib belə qızıxma,
Güc gözləmə daha Turqər yazıqdan,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Yürüşdədir Filip oğlu İskəndər,
İran, Hind, Çin fəth olacaq sərasər,
Fatehlikdir şərqə doğru bu səfər,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Siz Filipi iki dəfə qovubsuz,
Yaralayıb, üz-gözünü ovubsuz,
Yunanlıları döyüb, lağa qoyubsuz,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Görəcəksiz İskəndərin gücünü,
O alacaq atasının öcünü,
Görəcəksən çox ölkənin köçünü,
Yiyəcəksən acığından içini,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

Dedi:-Anam buralıdır, Mariya,
Yüz beş olub yaşı, dönüb qarıya,
Sən düşübsən çəpər kimi araya,
Dəyişilir dünya özü bilmədən.

İskəndər söyləncі

Çıxdı ordan tərmə-tələs Anakar,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.
Çatmalıydı deyilən söz Turana,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

İskəndərin yürüşləri ardıcıl,
Vurdu, qırdı on minləri bu qancıl,
Ölkələri aldı ələ yabançı,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

Hələ gəlib çatmamışdı Turana,
Şair bunu xəbər verdi dörd yana,
Öz qardaşı onu çəkdi meydana,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

Dedi:-Qardaş, sən az qabart Yunanı,
Bir azcana tərif elə Turanı,
Çevir bir az bizə tərəf sükanı,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

Ana orda, biz burada doğmayıq,
Biz Turanda yerbəyerik, yığmayıq,
Dayaz gölük, biz buluddan yağmayıq,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

Dedi:-İran, Turan, Yunan bir eldir,
Bizi bircə ayıran var,o, dildir,
Döyüş, vuruş gəlib keçən bir seldir,
Bir-birindən insan ayrı deyildir,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

Çox dedilər, eşitdilər, durdular,
Çəngələşib Anakarı yordular,
Daldan gəlib onu oxla vurdular,
Yıxıb, vurub baş-gözünü yardılar,
Ürək sapdır, ipək sapı qırdılar,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

O öləndə, dedi, dünya uçacaq,
Hamı qaçsa cəhənnəmə qaçacaq,
Quştək uçub dünya qanad açacaq,
Bəzən söz də dönüb olur əmanət.

***

Bir qəbir var, yoxdur onun döş daşı,
Əbədidir hər yazılan baş daşı.
Qoymadılar sonevinə daş, qaya,
Əbədidir hər yazılan baş daşı.

Qərib qaldı neçə fəsil o məzar,
Ana orda xiffət çəkdi, intizar,
Ata burda çox eşitdi yozmalar,
Ölüb dərddən qurtarmışdı Anakar,
Əbədidir hər yazılan baş daşı.

Şeirləri ələk-vələk olundu,
Adı, sözü qadağaya alındı,
Qəbr evi iki yerə bölündü,
Iki yanda dustaqlığa salındı,
Əbədidir hər yazılan baş daşı.

Bir gün onun yazısını gördülər,
Gətirdilər onu Turqa verdilər,
Yazıları qəbr üstünə sərdilər,
Əbədidir hər yazılan baş daşı.

İskəndərin yürüş söylənci

Keçdi illər, səs çıxmadı qəbirdən,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.
Çəkic döydü, danışdırdı dəmiri,

Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Yürüşdədir Filip oğlu İskəndər,
Döyüşlərdə yüz-yüz ölür hər səfər,
Yaraqlıdır, yaraqsızdır ölənlər,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Altı atlı qoşqu canlı divardır,
Min-min uzun nizə dəmir hasardır,
Atlı alay, bölük qatar-qatardır,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Qəm dolmuşdu İran boyu gözlərə,
Qəm qonmuşdu ləkə-ləkə üzlərə,
Yayılmışdı qurd-quş, çaqqal düzlərə,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Turqər dedi:-Yaraqlılar, irəli!
Qazılacaq Balasqelin təməli,
Girə bilməz bu ölkəyə hər dəli,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Yaraqlılar cərgə-cərgə yürüşdə,
Ancaq hələ xəbər yoxdur döyüşdən,
Heç kəs yaxşı baş çıxartmır bu işdən,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

Filip oğlu çaş-baş qalıb sən demə,
O, İrana girib, Turan yerinə,
Durub gedən dalır döyüş seyrinə,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.
Örgənib ki, Muğlar dolu İranda,
Muğ rəhbərdir işdə-gücdə, hər yanda,
Fars dolaşır, orda, burda yalandan,
Daş ağırdır, o heç zaman danışmaz.

İskəndərlə Qardanağın döyüş söyləncisi

Çıxdı üzə toplumuyla Qardanağ,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.
Filip oğlu qorxu-ürkü salmışdı,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Filip oğlu Qardanağı yanlayır,

Onun cavan olduğunu anlayır,
Öz dilində Qardanağı danlayır,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Dedi:-Başçı, siz Filipi döyübsüz,
Döyüşlərdə təhqir edib, söyübsüz,
Siz Filipə gülüb, ağız əyibsiz,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Deyir:-Sərtüz haradadır, de mənə,
Yazıları haradadır, de mənə,
Öz yanımda məqam verrəm, yer sənə,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Sən Yunanda başlarbaşı olarsan,
Ya istəsən öz yerində qalarsan,
Məndən böyük-böyük töhvə alarsan,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Qardanağa ağır sözlər toxunur,
Gözlərində lənət, nifrət oxunur,
Dediyi söz heyran qoyur çoxunu,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.
Deyir:-Utan, Filip oğlu, sözündən,
Bac almağa gəlməmişəm bura mən,
“Avesta”dır səni bura gətirən,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

İranda yox, Turandadır “Avesta”,
Qızıl mıxla yazılmışdır o hətta,
Onu yığıb, toplamışdır Turq ata,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Filip oğlu deyir:-Onu get gətir,
Nə istəsən xəzinədən gəl, götür,
“Avesta”nı gətir, mənə sən yetir,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Ancaq gecə o yolladı yüz atlı,
Dedi:-Gedin, Ekbatana qanadlı,
Qırın, vurun, yaxın güclü, inadlı,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Hər cildini yük eyləyin bir ata,
Yoxdur orda Tunq, Dəmirqız, Turq ata,

Gətiriniz, ataq onu gur oda,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Qızıl mənim, tüstü-alov, od sizin,
İran bizim, Turan bizim, Hind bizim,
Gərək gedim Çineli də mən gəzim,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Heyran qaldı göstərişə çoxları,
Kim yığacaq görən qızıl mıxları,
Düşgünləşdi, sallaq qaldı bığları,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Qardanağın göyə qalxdı toppuzu,
On ox dəydi gövdəsinə ən azı,
O itirdi at üstündə tarazı,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Dedi:-Yağlı söz verirdin sən mənə,
Bəxş edirdin Filip oğlu xəzinə,
Tüpürürəm ey yalançı mən sənə,
Sən İranı niyə qoydun bu günə,
Sən qorxudan qorxma, yoxsa batarsan.

Turq-Filip söyləncі

On min atlı, beş min qıvraq piyada,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.
Turq getmişdi Filip üstə Yunana,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Afinada Turq nər kimi bağırdı,
Iskəndəri vuruşmağa çağırdı,
Yolda durub Filip ona baxırdı,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Filip artıq qocalmışdı, əsirdi,
Əsa ilə ayaq üstə gəzirdi,
Yürüşünə Turqun dodaq büzürdü,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Dedi:-Turqər, gəldin mənə baxmağa,
Ya qarətlə xalqdan sərvət yığmağa,
Bəlkə məndən yersiz əvəz çıxmağa,

Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Indi Yunan yiyəsizdir, kralsız,
Yunan xalqı indi təkdir, macalsız,
Afina da İskəndərsiz, Calalsız,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Yürüşdədir indi oğlum İskəndər,
Alıb keçib ölkələri nə qədər,
Bu fatehdən xəbərsizsən sən məgər,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Mən qocayla vuruşursan, vuruşaq,
Qan axıdaq, toz-torpağa qarışaq,
Ya gəl otur, ye-içməkdə yarışaq,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Turq dayandı, Filip tir-tir əsirdi,
Əsa ilə ayaq üstə gəzirdi,
Yürüşünə Turqun dodaq büzürdü,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Dedi:-Filip, yaxşı girdin araya,
Aldanmışam, mən gəlmişəm buraya,
Aldanmışam, boş-boşuna, haraya,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Tunqər ordan döndü birbaş Turana,
Dedi:-Çıxım Kür boyunca Muğana,
Ordan qovum İskəndəri Yunana,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Qeysər çıxdı qabağına Turqərin,
Biz almışıq-dedi-bu boş yerləri,
Yer bizimdir, sən buradan dön geri,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Qeysər idi, İskəndərin sağ əli,
O tutmuşdu Gürcüeli beş əlli,
Köküs iri, dil söyüşkən, baş yelli,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Turqər dedi:-Qabağımdan çəkil sən!
Yoxsa Qeysər, qurtarmazsan əlimdən,
Çəkilməsən, öldürərəm səni mən,

Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Qeysər dedi:-Yava-yava danışma,
Iskəndərin işlərinə qarışma,
Ölməmişdən çıx get, bizlə çarpışma,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Şimşəkqılınc sıyrılanda qınından,
Iki qancıl qaldı yerdə yanbayan,
Qeysər aşdı, yaralandı alnından,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Gedə-gedə-dedi-getmə, ay yazıq,
Biz İranı tamam kamal almışıq,
"Avesta"nı yandırmışıq biz artıq,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

Turqun birdən yerə endi qılıncı,
Gözlərindən qopdu iki qığılcım,
Qaldı onun bu yürüşü yarımçıq,
Döyüşlərdə aldatmaqdan yararlan.

***

Turq gedirdi yardım etsin İrana,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.
Iskəndərlə vuruşmağa gedirdi,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

Qeysər döndü, yürüş etdi bizucla,
Turqər ona cavab verdi qılıncla.
Sonra dedi, öz-özünə pıç-pıçla,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

"Avesta"nın bir üzü də məndə var,
Yalançıydı Tusərdəki olanlar,
O qalacaq gələcəyə yadigar,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

Vurdu Turqər, yarıb keçdi onları,
Çöllər oldu qıp-qırmızı, sap-sarı,
Qaçan tək-tək, yerdə yüz-yüz yaralı,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

Yaxın gəldi benterklərin başçısı,
Dedi:-Sərtüz peyğəmbərdir yazıçı,
Məndə qalır onun türkçə yazısı,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

Yara-yara, qıra-qıra keçdilər,
Yunanları sarı ot tək biçdilər,
Bentürklər də Turqu ata seçdilər,
Tanrı deyib, Turqərə and içdilər,
Ağır gündə doğma, özgə nə demək.

***

Turqər keçdi Sukarina elindən,
Qan yerində sabah lalə bitəcək;-
Bu ellərin qıpqırmızı laləsi,
Qan yerində sabah lalə bitəcək;-

Gürcüelin yaşıl-yaşıl bağları,
Onun bol-bol qızıl payız çağları,
Bentürklərin qarlı-qala dağları,
Qan yerində sabah lalə bitəcək;-
Bu lalələr şəhidlərin ürəyi,
Şəhidlərin qanlı kəfən bələyi,
Lalələrdir dadlandıran çörəyi,
Qan yerində sabah lalə bitəcək;-

Tanrı dedi, Turq, sən deyən olacaq,
Bəşər sənin xislətini alacaq,
Dünya elə boşalacaq, dolacaq,
Qan yerində sabah lalə bitəcək;-

***

Tanrı dedi, sən ata ol dünyaya,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.
Adam çoxdur, ancaq mənə əzizdir,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Tanrı dedi, Sərtüz qalır, bir də sən,
Göydə mənəm dünya boyu, yerdə sən,
Bir sağaltsan ən əlacsız dərdə sən,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Nəfəs alır sənlə doğu, həm batı,

Sən tək özün qazanmısan bu adı,
Çox şirindir, qoru şirin həyatı,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Dünya hələ min-min illər duracaq,
Qırx yol onda Turan şahlıq quracaq,
Qırx yol turqluq yer üzünü saracaq,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Ağalığı başlayacaq dəmirin,
Olacaqdır insan çörək əsiri,
Unudacaq çoxu dua, nəziri,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Pul, üstünlük ağalığı başlayar,
Hamı pulu, ağalığı xoşlayar,
Xoşlayanlar ar-namusu boşlayar,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

“Sağol” deyib kim bal verən arıya,
Daş atacaq yerdəkilər tanrıya,
Su düşəcək az-az, yarı-yarıya,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Odərboydan Atrepatan olacaq,
Atrepatan Azərbaycan olacaq,
Artıb İran Yarı Turan olacaq,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Öldürdülər yenə Sərtüz babanı,
Indi sənə tapşırıram dünyanı,
Sərtüz sansın qoy xalq Turqər atanı,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

Tanrı dedi, öz yeri var Türklərin,
Atillası doğulacaq Türkyerin,
Mete, Kürxan, Çingiz, Teymur, Gültəkin,
Əbədidir ağla, sevin dünyası.

***

Tələsirdi Turq Parsaya çatmağa,
Az qazanır, çox itirir tələsən.
O, İrana kömək üçün can atır,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

Deyir orda ölüm-dirim savaşdır,
Muğlar, Saklar, Türklər döğma qardaşdır,
Turpar oğul, Besyar bizə Anaşdır,
Nec olsa da İran bizə qardaşdır,
Az qazanır, çox itirir tələsən.
Deyir, gedib İskəndəri qovaram,
Güc göstərsə gözlərini ovaram,
Bizuc ilə mıxlayaram divara,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

“Avesta”nı yandırmayıb bəlkə də,
Onu bəlkə o qaçırır ölkədən,
Bəlkə şişib paxıllıqdan, hikkədən,
Afinaya pay aparır bəlkə də,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

Yadımdadır nə deyirdi Anakar,
“Axtarandır, öyrənəndir Yunanlar,
Buna alim babalarda həvəs var”,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

“Avesta”nı yandırıbsa o sərsəm,
Mən onsuz da onu əzbər bilirəm,
Haram olsun ona, o ad, o görkəm,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

Gecikmişəm bu vuruşa deyəsən,
Şimşəkatım, uç, küləklə, yürü sən,
Iranlıya kömək, yardım olum mən,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

Tələsirdi Turqər qəsddən yürüşdə,
Axşam üfüq rəng götürür gümüşdən,
Turq diskinir gözlənilməz görüşdən,
Az qazanır, çox itirir tələsən.

***

Iskəndərdir, çapan toplum önündə,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.
Turqər deyir:-Kimsən gələn, nəçisən?!
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.
Qılıncını parıldadır İskəndər,
Deyir:-Kimdir yol üstündə, nə xəbər?!

Mənimkilər hardan belə gəlirlər?
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

Turqər deyir:-Sənimkilər yox daha,
Qeysər ayaq üstə durmaz bir daha,
Burda yürüş qismət deyil hər şaha,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

Bura Turan, mən də Turqam, biləsən,
Afinada axtarırdım səni mən,
Filip dedi, yürüşdəsən dünəndən,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

Iskəndər:
-Eşitmişəm, hörmətim var bu ada,
Nə yaxşı ki biz görüşdük Turq ata,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

Səni burda böyük xaqan edərəm,
Səni yeni Atrepatan edərəm,
Iranı da böyük Turan edərəm,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

Turq:
-Eşitdim ki yandırılıb "Avesta",
-"Avesta"mız dünən getdi it-bata,
-İt-bat olmaz, onu əzbər bilirəm,
Sənə qarşı onu sipər bilirəm,
"Avesta"nı ölməz əsər bilirəm,
Ya ucalır, ya da ölür öndəki.

***

Gülə-gülə Turqa dedi İskəndər:
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.
Sənin belə danışmağın hədərdir,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

-Get, aparma "Avesta"nı Yunana,
Qaytar onu lap indicə Turana,
Yoxsa tamam batacaqsan al qana,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Iskəndərin ala gözü qaynadı,
Lüt qılıncı başı üstə oynadı,
Turqun qalxan tutan əli qanadı,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Neçə addım Turq çəkildi geriyə,
Bir minbaşı bu an çıxdı bəriyə,
Turqa tərəf o yeriyə-yeriyə,
-Sən qocasan, vayzaqlama çox deyə,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Şimşəkqılınc yardı onun üzünü,
Lap ağzında qoydu hərzə sözünü,
Turq çatdırdı İskəndərə özünü,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Vurdu, onun böyrü soldan söküldü,
Qan fışqırdı, riyə-riyə töküldü,
Parıltılar gözlərindən çəkildi,

Turq:
-Get, “Avesta” hara, yazıq, sən hara,
Çox dərindir böyründəki o yara,

Səni qəbrə aparacaq o yara,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Yardı keçdi Turq bir neçə sıranı,
Iskəndərlə o saxladı aranı,
O, susmaqda gördü deyən çaranı,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Gürcü, Bentürk gəldi Turqa əltuta,
Yürüş etdi acıqana Turq ata,
Döşdöşəydi ərən ərə, at ata,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Üç gün çəkdi Sarkinuda bu döyüş,
Iskəndəri susqun qoydu bu dönüş,
Artdı hər gün geriləmə, tökülüş,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

O gizlətdi yarasını hamıdan,
Əlacsızdı yara dərman, sarğıdan,

O inlədi gizli kəskin ağrıdan,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Dedi,"Gedim Hində, Çinə, Təbətə,
Oralarda mən başlayım qarətə,
Qarət məni qaldıracaq hörmətə,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Deyən, yaram sağalacaq o vaxta,
Yoxsa burda düşəcəyəm ayaqdan,
Hədələyir məni ölüm qabaqda,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

Turq düz dedi, tələsmişəm, gərək mən,
Aparaydım "Avesta"nı bu yerdən,
Yandırmışam o əsəri mən nədən,
Səhv etmişəm, günahkaram mən deyən,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

At üstündə oturmuşdu İskəndər,
Gözləyirdi yıxılmasın, birtəhər,
Daim yürüş edən beş min fateh ər,
Dönüb geri qayıdırdı bu səfər,
-Ölməz heç nə yoxdur, bunu biləsən.

***

Bu əsəri mən yazaraq qurtardım,
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.
Qızıl, gümüş, kərpiç evdir tikilib,
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.

Qaldı neçə əsərlərim yarımçıq,
Qocalmışam, üzülmüşəm, mən artıq,
Mənə baxıb gülür yorğun qocalıq,
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.

Heydər ata, sənə rəhmət min kərə,
Bu əsəri sən bəxş etdin ellərə,
Kitab yatdı, ürəklərə, dillərə,
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.

***

Allah mənə hər şey verdin, çox sağ ol!
Doğruluğu səndə gördüm, çox sağ ol!
Günlər gördüm, yollar yordum, çox sağ ol!
Çirk əlləri burdum, qırdım, çox sağ ol!
Bayraq kimi öndə durdum, çox sağ ol!
Sözdən gümüş saray hördüm, çox sağ ol!
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.
Səndən tutdum, mən yenilməz güc oldum,
Kitab yazdım, misralandım, iç oldum,
Söz axtardım, yeni sözə ac oldum,
Mən bir idim, o tay, bu tay, üç oldum,
Əsər yazdım misra-misra köç oldum,
Həm tarixdir, həm dastandır bu əsər.

1991-2004 –cü il Azərbaycan, Bakı

Kitabın içindəkilər

Müəllifdən.....4

III BÖLMƏ

İpək söyləncisi.....5
Dinti söyləncisi.....15
Qız toplumu söyləncisi.....28
Dədədüz söyləncisi.....59
Üç qardaş söyləncisi.....71
Alpis söyləncisi.....76
Uğurel söyləncisi.....86
Bacarın ölməsi söyləncisi.....93
Alçiçək söyləncisi.....99
Hindel-Çinçay vuruşları söyləncisi.....107

XIII QAPI

Turq-Alçiçək söyləncisi.....116
Dörd şah vuruşu söyləncisi.....131
Xruş-Parsa söyləncisi.....151
İkiçayarası vuruş söyləncisi.....160
Armas-Adra söyləncisi.....180
Xruş-Parsa söyləncisi.....192
Cumərin ölüm söyləncisi.....211
Odərboydan söyləncisi.....216
Tanrı söyləncisi.....232
Parsa eli söyləncisi.....232

IV BÖLMƏ

XIV QAPI

Ağüzər söyləncisi.....238
Yürüş söyləncisi.....245
Amenexotip söyləncisi.....251
Tuncər-Samdi söyləncisi.....259
Alçiçək-Samdi söyləncisi.....266
Qoşaçayarası söyləncisi.....270

XV QAPI

Ana südü söyləncisi.....279
Heyvərələrlə vuruş söyləncisi.....284
Turqun qızılcaya yoluxması söyləncisi.....288

Ana qurd söyləncі.....290

XVI QAPI

Ana ürəyi söyləncі.....294

XVII QAPI

Dəmirqız söyləncі.....310
Ağüzün Parselə yollanması söyləncі.....315
Muğanda vuruş söyləncі.....317
Turqa tanrı öyüdü.....322

V BÖLMƏ

XVIII QAPI

Ağüzün sevgi söyləncі.....328
Muğanel söyləncі.....336

Uğureldə vuruş söyləncі.....340
Yerinclik söyləncі.....350
Turqa tanrı öyüdü.....361

VI BÖLMƏ

XIX QAPI

Yay gedirdi.....367
Başev söyləncі.....370
Manayqız söyləci.....370
Yerin Tunqər söyləncі.....381
Daryaş söyləncі.....386
Daryaşın Hindelə getməsi söyləncі.....391
Kumar söyləncі.....393
Ana söyləncі.....397
Görüş söyləncі.....402
Hindellə Uğurel söyləncі.....409

XX QAPI

Daryaş, Balaşq söyləncі.....413
Ata öyüdü söyləncі.....418
Ana öyüdü söyləncі.....421
Qaratel söyləncі.....425
Sanna-Qaratel söyləncі.....427
Sannanın qaçırılması söyləncі.....434
Döyüş söyləncі.....440

VII BÖLMƏ

XXI QAPI

Görüş söyləncі.....444